

РОЗДІЛ 4

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС; ФІНАНСОВЕ ПРАВО; ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-3-2/7>

ПОРЯДОК ПЕРЕМІЩЕННЯ ЧЕРЕЗ МИТНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ

PROCEDURE FOR MOVING CULTURAL VALUES ACROSS THE CUSTOMS BORDER OF UKRAINE

Ангеловська О.С.,
здобувач кафедри адміністративного та господарського права
Запорізький національний університет

У статті розглянуто теоретико-правові засади порядку переміщення через митний кордон України культурних цінностей. Підходи до визначення поняття «культурні цінності». Встановлено, що порядок переміщення культурних цінностей через митний кордон України детермінується рядом вимог. В першу чергу, це стосується заборони переміщення окремих видів культурних цінностей. В усіх інших випадках переміщення через митний кордон України культурних цінностей, в обов'язковому випадку супроводжується реєстраційними та дозвільними адміністративними процедурами.

Обґрунтовано, що порядок переміщення через митний кордон України культурних цінностей наділений відповідними особливостями в залежності від: 1) виду культурних цінностей; 2) суб'єкта, який здійснює переміщення; 3) способу переміщення; 4) мети переміщення.

Визначено, що однією із основних підстав для переміщення культурних цінностей є отримання відповідного дозволу – свідоцтва на право вивезення (тимчасового вивезення) культурних цінностей, яка в сою чергу передбачає необхідність проведення державної експертизи культурних цінностей.

Запропоновано визначення поняття «право власності на культурні цінності», як гарантованої законом міри можливої або дозволеної поведінки особи, яка встановлюється для задоволення її культурних інтересів і забезпечується державою.

Доведено існування чотирьох стадій процедури видачі свідоцтва на право вивезення (тимчасового вивезення) культурних цінностей: 1) стадія подання письмової заяви про видачу свідоцтва на право вивезення (тимчасового вивезення) культурних цінностей; 2) стадія розгляду документів; 3) стадія прийняття рішення; 4) стадія інформування про результати розгляду заяви.

Звернуто увагу, що на даний час порядок отримання свідоцтва на право вивезення (тимчасового вивезення) культурних цінностей, його переоформлення, анулювання є довготривалою та громіздкою процедурою, яка потребує уніфікації, у зв'язку з чим автором запропоновано удосконалити її.

Ключові слова: культурні цінності, переміщення через митний кордон, свідоцтво, процедура, об'єкти матеріальної та духовної культури, порядок, контрабанда, ввезення, вивезення, транзит.

The article considers the theoretical and legal principles of the procedure for moving cultural values across the customs border of Ukraine. Approaches to the definition of "cultural values". It is established that the order of movement of cultural values across the customs border of Ukraine is determined by a number of requirements. First of all, it concerns the ban on the movement of certain types of cultural values. In all other cases, the movement across the customs border of Ukraine of cultural property is necessarily accompanied by registration and permitting administrative procedures.

It is substantiated that the procedure for moving cultural values across the customs border of Ukraine is endowed with appropriate features depending on: 1) the type of cultural values; 2) the entity that carries out the movement; 3) the method of movement; 4) the purpose of relocation.

It is determined that one of the main grounds for the movement of cultural values is to obtain a permit certificate for the right to export (temporary export) of cultural values, which in turn provides for the need for state examination of cultural values.

It is proposed to define the concept of "ownership of cultural values" as a legally guaranteed measure of possible or permissible behavior of a person, which is established to satisfy his cultural interests and provided by the state.

The existence of four stages of the procedure for issuing a certificate for the right to export (temporary export) of cultural property has been proved: 1) the stage of submitting a written application for the issuance of a certificate for the right to export (temporary export) of cultural property; 2) stage of consideration of documents; 3) the stage of decision-making; 4) the stage of informing about the results of consideration of the application.

It is noted that currently the procedure for obtaining a certificate for the right to export (temporary export) of cultural property, its re-registration, cancellation is a long and cumbersome procedure that requires unification, in connection with which the author proposed to improve it.

Key words: cultural values, movement across the customs border, certificate, procedure, objects of material and spiritual culture, order, smuggling, import, export, transit.

Вступ. Контрабанда культурних цінностей має глобальний та транснаціональний характер. Усі держави світу зацікавлені у збереженні культурної спадщини, з цією метою приймаються міжнародні договори та законодавчі акти, які навіть у стані війни встановлюють відповідні обмеження та правила щодо поводження з об'єктами культури.

З моменту становлення Української держави та запровадження нових підходів до здійснення митної справи, переміщення культурних цінностей через митний кордон України набуває вагомого значення, оскільки зазначене

безумовно впливає на захист культурних інтересів держави та збереження культурної спадщини.

Значну частину наукових праць присвятили дослідженню поняття культурної спадщини, окремим аспектам боротьби з контрабандою культурних цінностей такі зарубіжні і вітчизняні вчені як: В.І. Адамович, В.П. Верін, С.А.Гадойбоєв, Є.П. Гайворонський, Є.Ф. Галанджин, Д.Д. Давітадзе, Л.В. Дорош, Ю. М. Дьомін, С.В. Дьяков, С.Ю. Іванов, М.І. Камлика, М.П. Карпушин, Т.Г. Каткова, Н.В. Качев, Г.П. Кашкін, О.О. Кравченко, В.В. Лукиянов, К.Г. Марко, Є.П. Озернюк, О.М. Омельчук, В.М. Породько,

О.В.Процюк, Л.Ф. Рогатин, Л.Ю Родін, Б.В. Романюк, О.П. Сергєєв, П.Н. Смоляков, Ю.І. Сучков, Б.І. Тишкевич, І.В. Тулянцева, І.В. Фетисенко, С.О. Фомічев, О.І. Харабєрюш, І.В. Шимоня та ін.

Суттєвий науковий внесок у розробку загальних засад переміщення товарів та транспортних засобів через митний кордон було зроблено такими вченими, як: І.Г. Бережнюк, Є.В. Гармаш, Є.В. Додін, Н.М. Дукова, С.В. Ківалова, Т.О. Коломоєць, Б.А. Кормич, А.В. Мазур, Д.В. Приймаченко, В.В. Прокопенко, В.В. Ченцова та ін. У той же час, значна кількість проблемних питань порядку переміщення культурних цінностей через митний кордон залишається невивіршеною, що свідчить про актуальність обраної теми дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження порядку переміщення через митний кордон України культурних цінностей.

Результати дослідження. Основними нормативно-правовими актами, які регулюють основні питання переміщення через митний кордон України культурних цінностей є: Митний кодекс України [1], Закон України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей: Закон України» [2], Інструкція про порядок оформлення права на вивезення, тимчасове вивезення культурних цінностей та контролю за їх переміщенням через державний кордон України, затверджена наказом наказ Міністерства культури і мистецтв України № 258 від 22.04.2002 р. [3], Порядок проведення державної експертизи культурних цінностей та розмірів плати за її проведення, затверджений постановою Кабінету Міністрів України № 1343 від 26.08.2003 р. [4] та інші.

Щодо визначення поняття «культурні цінності», слід наголосити на існуванні цілої низки, під якими розуміють:

– історичні та етнографічні об'єкти й документи, в тому числі рукописи, твори образотворчого й декоративного мистецтва, палеонтологічні та археологічні знахідки, зоологічні, ботанічні й мінералогічні експонати [5];

– цінності релігійного або світського характеру чи їхні колекції, які розглядаються кожною з держав сторін як такі, що мають значення для історії, культури, мистецтва, науки та підпадають під дію законодавства держав сторін про вивезення і ввезення культурних цінностей [6];

– об'єкти матеріальної та духовної культури, що мають художнє, історичне, етнографічне та наукове значення і підлягають збереженню, відтворенню та охороні відповідно до законодавства України [1]; інші.

З метою врегулювання питання переміщення культурних цінностей через державний кордон України Міністерство культури і мистецтв України наказом № 258 від 22.04.2002 р. затвердило Інструкцію про порядок оформлення права на вивезення, тимчасове вивезення культурних цінностей та контролю за їх переміщенням через державний кордон України, згідно якої переміщення культурних цінностей через державний кордон України визначається як ввезення (тимчасове ввезення), вивезення (тимчасове вивезення), в т. ч. шляхом пересилання в міжнародних поштових відправленнях, юридичними чи фізичними особами через митний кордон України культурних цінностей або їх транзит через територію України [3].

Сам порядок переміщення культурних цінностей через митний кордон України детермінується рядом вимог. В першу чергу, це стосується заборони переміщення окремих видів культурних цінностей, зокрема:

1) тих, що занесені до Державного реєстру національного культурного надбання;

2) тих, що включені до Національного архівного фонду;

3) тих, що включені до Музейного фонду України [3].

В усіх інших випадках переміщення через митний кордон України культурних цінностей, в обов'язковому випадку супроводжується реєстраційними та дозвільними адміністративними процедурами.

Можна також говорити про те, що порядок переміщення через митний кордон України культурних цінностей наділений відповідними особливостями в залежності від:

1) виду культурних цінностей (наприклад, родинних культурних цінностей, особистих нагород, музейних предметів, колекцій, зібрань, що належать до державної частини Музейного фонду України та предметів музейного значення);

2) суб'єкта, який здійснює переміщення (наприклад, особами, які користуються дипломатичним імунітетом);

3) способу переміщення (наприклад, пересилання в міжнародних поштових відправленнях);

4) мети переміщення (наприклад, для організації виставок; для проведення реставраційних робіт і наукових досліджень; у зв'язку з театральною, концертною та іншою артистичною діяльністю; ін.).

Однією із основних підстав для переміщення культурних цінностей є отримання відповідного дозволу – свідоцтва на право вивезення (тимчасового вивезення) культурних цінностей, яка в сою чергу передбачає необхідність проведення державної експертизи культурних цінностей.

Інструкцією про порядок оформлення права на вивезення, тимчасове вивезення культурних цінностей та контролю за їх переміщенням через державний кордон України, затвердженою наказом Міністерства культури і мистецтв України № 258 від 22.04.2002 р. визначено, що органом в компетенцію якого віднесено видачу свідоцтва на право вивезення (тимчасового вивезення) культурних цінностей є Державна служба контролю за переміщенням культурних цінностей через державний кордон або уповноважений Державної служби контролю за переміщенням культурних цінностей через державний кордон з певною територією обслуговування в містах Київ, Дніпропетровськ, Львів, Одеса, Сімферополь, Чернівці, Ужгород, Херсон [3].

Однак, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про ліквідацію урядових органів» від 28.03.2011 р. № 346 Державну службу контролю за переміщенням культурних цінностей через державний кордон ліквідовано [5]. Постанову Кабінету Міністрів України від 07.02.2000 р. № 221 «Про утворення Державної служби контролю за переміщенням культурних цінностей через державний кордон» визнано такою, що втратила чинність [6]. Враховуючи вищезазначене до Інструкції про порядок оформлення права на вивезення, тимчасове вивезення культурних цінностей та контролю за їх переміщенням через державний кордон України, затвердженою наказом Міністерства культури і мистецтв України № 258 від 22.04.2002 р. [3] слід внести відповідні зміни.

Під «правом власності на культурні цінності» пропонуємо розуміти гарантовану законом міру можливої або дозволеної поведінки особи, яка встановлюється для задоволення її культурних інтересів і забезпечується державою.

Аналіз чинного законодавства дозволяє виокремити чотири стадії процедури видачі свідоцтва на право вивезення (тимчасового вивезення) культурних цінностей:

1) стадія подання письмової заяви про видачу свідоцтва на право вивезення (тимчасового вивезення) культурних цінностей;

2) стадія розгляду документів;

3) стадія прийняття рішення;

4) стадія інформування про результати розгляду заяви.

Характеризуючи першу стадію – *подання письмової заяви про видачу свідоцтва на право вивезення (тимчасового вивезення) культурних цінностей* слід зазначити, що вона передбачає подання до Державної служби контролю або до уповноваженого Державної служби контролю клопотання про право на вивезення культурних цінностей (далі – клопотання), до якого приєднуються: 1) документ, що посвідчує заявника; 2) документ, що підтверджує право власності заявника на культурні цінності; 3) паспорти на

вивезення смичкових інструментів та смичків (тільки для смичкових інструментів та смичків); 3) два примірники переліку культурних цінностей, які переміщуються (у разі потреби); 4) два примірники списків за встановленими додатками (для друкованих видань, а також предметів філателії); 5) по два примірники кольорових фотографій кожної культурної цінності, розміром 13 x 18 см під час вивезення музичних інструментів подаються (крім предметів філателії, нумізматики, боністики та фалеристики, надання фотографій на які не потрібно); 6) висновок державної експертизи [3].

Порядок проведення державної експертизи культурних цінностей та розмірів плати за її проведення затверджено постановою Кабінету Міністрів України № 1343 від 26.08.2003 р. [9].

Можна говорити про існування різних видів державної експертизи культурних цінностей, а саме: 1) експертиза культурних цінностей заявлених до вивезення; 2) експертиза культурних цінностей заявлених до тимчасового вивезення; 3) експертиза культурних цінностей повернутих в Україну після тимчасового вивезення; 4) експертиза культурних цінностей заявлених вилучених митними або правоохоронними органами; 5) експертиза культурних цінностей конфіскованих за рішенням суду та обернених відповідно до закону в дохід держави.

Правом на подання клопотання наділений власник культурної цінності. Термін подання – не пізніше ніж за місяць до їх вивезення культурних цінностей.

З даного приводу вважаємо за необхідне зазначити, що встановлені законодавством вимоги є досить бюрократичними. Окрім цього, не завжди особа може завчасно знати про необхідність вивезення культурної цінності, у зв'язку з чим, вважаємо за необхідне в цій частині допрацювати нормативно-правові акти, скоротивши місячний термін або передбачити винятки з цього правила. Окрім слід розширити перелік осіб, які можуть подати відповідне клопотання (наприклад доповнити особами, уповноваженими власниками; спадкоємцями; особами, до яких на підставі закону перейшло право власності, а також ті, що мають право тимчасового користування культурними цінностями).

Друга стадія – *розгляду документів* – передбачає перевірку наданих документів на їх відповідність вимогам законодавства, підтвердження права власності на культурні цінності; а також на предмет наявності підстав для надання дозволу на переміщення культурних цінностей або надання відмови.

Наступна стадія – *прийняття рішення* – передбачає винесення уповноваженою особою належним чином оформленого рішення. Так за результатами розгляду пода-

них документів може бути прийнято рішення: 1) про можливість вивезення культурних цінностей за межі України і видачу свідоцтва; 2) про неможливість вивезення культурних цінностей.

У разі прийняття позитивного рішення на свідоцтві, кожному аркуші переліку дозволених до вивезення культурних цінностей та їх фотографіях посадова особа Державної служби контролю або уповноважений Державної служби контролю проставляє відтиск штампа «Дозволено до вивезення з України», а на переліку та фотографіях – номер свідоцтва та дату його видачі, у відтиску штампа – підпис.

У випадках, коли державну експертизу за дорученням Державної служби контролю або уповноваженого Державної служби контролю проводив експерт, фотографії завіряються підписом цього експерта із зазначенням дати та відбитком відповідної печатки установи, що проводила державну експертизу [3].

Заключна стадія – *інформування про результати розгляду заяви* – передбачає доведення до власника інформації про прийняте рішення шляхом вручення відповіді та відповідних документів. У разі прийняття позитивного рішення – власнику видається один комплект переліку та фотографій культурних цінностей разом із свідоцтвом, яке дійсно упродовж шести місяців від дати його видачі.

В даному випадку важливо наголосити на відсутності унормованого порядку інформування власника про результати розгляду клопотання, у зв'язку з чим дане питання потребує допрацювання.

Процедура видачі свідоцтва на вивезення культурних цінностей різниться в залежності від виду культурних цінностей (музейних предмет, музейні колекції, художні твори живопису, графіки та скульптури, художні композиції та монтаж з будь-яких матеріалів і т.д.) та виду переміщення (вивезення та тимчасове вивезення).

Висновки. Проведене дослідження, дозволяє прийти до висновку, що на даний час порядок отримання свідоцтва на право вивезення (тимчасового вивезення) культурних цінностей є довготривалою та громіздкою процедурою, яка потребує уніфікації, у зв'язку з чим запропоновано удосконалити її, шляхом створення якісної інституційної системи експертизи культурних цінностей та професійних експертів у цій сфері, дієвості реєстрів культурних цінностей та надання їм ознак інтероперабельності та відкритого доступу для працівників митних органів, деджиталізації процедур.

Вбачається доцільним подальше дослідження існуючих реєстрів, які містять дані про культурні цінності та вироблення пропозицій щодо їх об'єднання із наданням доступу зацікавленим суб'єктам.

ЛІТЕРАТУРА

1. Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17/print>.
2. Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей: Закон України. від 21.09.1999 р. № 1068-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1068-14#Text>.
3. Інструкція про порядок оформлення права на вивезення, тимчасове вивезення культурних цінностей та контролю за їх переміщенням через державний кордон України: наказ Міністерства культури і мистецтв України № 258 від 22.04.2002 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0571-02#Text>.
4. Про ліквідацію урядових органів: постанова Кабінету Міністрів України від 28 березня 2011 р. № 346. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/346-2011-%D0%BF#Text>.
5. Про утворення Державної служби контролю за переміщенням культурних цінностей через державний кордон: постанова Кабінету Міністрів України від 07.02.2000 р. № 221. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/221-2000-%D0%BF#Text> (втратив чинність)
6. Порядок проведення державної експертизи культурних цінностей та розмірів плати за її проведення: постанова Кабінету Міністрів України від 26.08.2003 р. № 1343. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1343-2003-%D0%BF/ed20130417/find?text=%CA%F3%EB%FC%F2%F3%F0%ED%B3+%F6%B3%ED%EE%F1%F2%B3#Text>.
7. Статут Міжурядового комітету зі сприяння поверненню культурних цінностей країнам їх походження або їх реституції в разі незаконного привласнення: Міжнародний документ від 24.10.1978 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_768/ed19781024/find?text=%EA%F3%EB%FC%F2%F3%F0%ED%EE%F1%F2%B3#Text.
8. Угода про вивезення та ввезення культурних цінностей: між СНД, Білорусь, Вірменія, Казахстан, Киргизстан, Молдова, Російська Федерація, Таджикистан, Україна: Міжнародний документ від 28.09.2001 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_354/ed20060111/find?text=%CA%F3%EB%FC%F2%F3%F0%ED%B3+%F6%B3%ED%EE%F1%F2%B3#Text
9. Порядок проведення державної експертизи культурних цінностей та розмірів плати за її проведення: постанова Кабінету Міністрів України від 26.08.2003 р. № 1343. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1343-2003-%D0%BF/ed20130417/find?text=%CA%F3%EB%FC%F2%F3%F0%ED%B3+%F6%B3%ED%EE%F1%F2%B3#Text>.